

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1995
FORFATTER:	H. C. Ervald
TITEL:	Rydningentrepriser efter krigen.
KORT RESUME:	Tankgrave og bunkere i Kolding efter besættelsen.

Rydningssentrepriser

af H. C. Ervald

Tankgrave

I 33 år fra 1946 til 1979 har jeg drevet entreprenørvirksomhed i Kolding.

Hvor mange entrepriser og hvor mange forskellige medarbejdere, jeg har haft i den tid, har jeg ingen oversigt over.

I 1946 var der nok at tage fat på. Der var mangel på alt, på boliger, veje, kloakker, industri anlæg m.m. - alt havde været sat i stå under krigen.

Heldigvis havde Danmark, bortset fra Bornholm ikke været berørt af direkte krigshandlinger. Men overalt i landet var der mange spor efter tyskerne - befæstningsanlæg og andet, som nu skulle sløjfes. Som entreprenør i Kolding blev jeg også involveret i sådanne opgaver.

Rundt omkring Kolding by var der i krigens sidste periode anlagt en "tankgrav". Meningen med den var sikkert, at hvis tyskernes fjender skulle angribe Kolding, skulle denne grav være en spærring. Det havde den næppe været, men nu efter krigen var den til gene og skulle naturligvis hurtigst muligt sløjfes.

Hvilken dansk myndighed, der stod for oprydningen efter tyskerne, er jeg ikke klar over, men graven var blevet målt op med længde og kubikmeter, og herefter blev sløjfningen af passende strækninger tilbudt forskellige entreprenørfirmaer.

I Kolding fik mit firma tilbudt arbejdet med at sløjfe strækningen fra Hørfabrikken til Dalby

mølle bortset fra strækningen gennem Aksel Olsens Planteskole. Denne strækning sløjfede Aksel Olsen selv, han kunne bedst passe på sine planter og muldjord.

Prisen var fastsat, jeg gætter på, at den var ca. 3,50 kr. pr. m³.

Tankgraven var at se som en stor grøft, omkring 3 m dyb og 3 m bred i bunden. Siderne stod med den naturlige hældning. Nogle steder var siderne afstivet med faskiner. Den opgravede jord var lagt op og planeret langs med graven - nogle steder kun til den ene side. Muldjorden var omhyggeligt lagt øverst.

Ved arbejdet med sløjfningen, som jo bestod i at fylde den opgravede jord tilbage i grøften, skulle muldjorden igen placeres øverst. Al fylden skulle bruges, og da arbejdet foregik med håndkraft og uden komprimering, kom "grøften" nu til at fremstå som en flad bakke.

Med tiden har fylden sat sig, og terrænet har fået sit tidligere udseende.

Jeg opdagede hurtigt, at den foretagne opmåling var utrolig sjusket udført, men den var heldigvis til min fordel.

Jeg foretog selv en opmåling og delte strækningen op i små parceller passende til en akkord for en enkelt mand en halv snes dage.

Manden kunne nu arbejde lidt eller meget, som det passede ham, han fik kun betaling for det præstere arbejde.

Timelønnen har dengang været ca. 1,50 kr.

Tankgravene ved Harteværket fotograferet i 1946 af H. C. Ervald

Arbejdernes akkordpris var 1,10 pr. m³ samt nogle tillæg for længere tril end 8 m og evt. stigninger på trillebanen. De af arbejderne, der kunne og ville, tjente på akkorden ca. dobbelt timeløn.

Udover arbejdslønnen havde jeg udgifter til trillebøre, trilleplanker og skure. Trilleplanker var lidt af et problem. Nye planker forsvandt hurtigt, de blev stjålet, træ var der mangel på.

Statens tilsynsførende med arbejdet var civilingeniør P.H.Clausager, og han godkendte det færdige arbejde uden kommentarer.

Jeg var godt tilfreds med entreprisen, fortjenesten var tilfredsstillende, og jeg fik kontakt med mange gode nye medarbejdere.

I forbindelse med ovennævnte entreprise udførte jeg som regningsarbejde sløjfning af nogle jordhuller "maskingeværreder" noget i den retning af pigtrådsspærringer omkring på "Bondebjerget". Det er, hvor Apostolsk Højskole ved Lykkegårdsvej i dag er beliggende. Her havde tyskerne haft en observations- og lyttepost.

Al pigtråden blev samlet sammen og begravet i store huller. Det var pastor Beck, som gik deroppe og kiggede efter, hvad vi lavede, ikke særlig tilfreds med. I dag er pigtråden sikkert forlængst helt forsvundet, rustet væk.

De Belgiske Haller

Sådan kaldte man dem og med rette, for belgiske det var de, hallerne, der lå derude på havnen strækkende sig fra, hvor vi i dag har Kraftemballagen og hen forbi S.A.Christensen.

Jeg husker hallerne. Det var et imponerende areal, de dækkede.

Hallerne havde oprindeligt stået i Antwerpen, men var af tyskerne blevet flyttet (stjålet) og genopbygget i Kolding i krigens sidste år.

Jeg forstår godt tyskernes interesse for netop disse haller. De var som skabt til at blive flyttet. Det har været meget enkelt at nedtage dem og stille dem op igen. De var opbygget af ensartede elementer, søjler, bjælker, stivere og gitterspær af profiljern, tagplader og vægplader af bølgede jernplader, tagrender, nedløbsrør osv., også af jern. Kun portene var af træ, alle delene i ensartede mål, så de kunne anvendes overalt, og det hele var samlet med skruer og bolte som et andet mekanosæt.

Jeg mener at huske, at Kolding Kommune var interesseret i at beholde hallerne i Kolding, men det kunne ikke lade sig gøre. Hvorfor ved jeg ikke. Hallerne skulle tilbage til Antwerpen.

Jeg tror, det var i foråret 1948, der kom et hold belgiske montører til Kolding for at demontere hallerne.

På den tid havde jeg en kompagnon, som hed Kihlström. Han kunne tale fransk. Måske var det

derfor, vi kom i kontakt med det belgiske firma.

Vi fik i alle tilfælde en entreprise med at transportere elementerne fra Nordhavnen og laste dem ombord i skibe på Sydhavnen. Til det brug havde vi selv en traktor og en enkelt vogn. 3 - 4 vogne med gummihjul havde vi lejet hos nogle landmænd i Dalby.

Vi klarede opgaven. Men at det gik godt var lidt af et held. Det var mildt sagt nogle pjaltede vogne, vi transportererede elementerne på. Bremses og andet sikkerhedsudstyr eksisterede ikke. Intet af det materiel, vi benyttede os af, hverken traktor eller vogne ville kunne tilfredsstille myndighedernes krav i dag.

Så vidt jeg husker, fik vi ikke nogen særlig fortjeneste ud af det. Fortjenesten var nærmest kun, at vi fik en tur med vore koner til Begien, hvilket den gang var en stor oplevelse. I Belgien flød det med rigtig kaffe, bananer, appelsiner osv., alle de

Transport og lastning af jerndele fra de belgiske haller på Kolding Havn, 1948

gode ting, som vi endnu ikke kunne købe i Danmark.

Belgierne, som arbejdede på havnen i Kolding, imponerede os meget med deres dygtighed, deres pæne ensartede blå overalls, deres værktøj og deres små mobile kraner. De var effektive.

Vi grinede lidt af deres madpakker, som de havde med fra Belgien. Kæmpemadpakker var det, med store franskbrød og masser af dejligt pålæg. Da de kom til Danmark, troede de, at folk gik og sultede, og det skulle belgierne i alle tilfælde ikke.

Jeg husker, at chefen for det belgiske firma hed Magniette. Han undrede sig over, at hallerne skulle føres tilbage til Belgien.

Han tilbød min kompagnon og mig, at vi kunne købe hallerne i Kolding, men det var ikke noget, vi kunne påtage os.

De havde rigeligt med haller i Belgien, sagde han, og hvis der manglede, ville det ikke være noget problem for ham at bygge nye.

Betonbunkere som beskyttelsesrum

Det var ikke tyskerne, der byggede disse bunkers. Men de var jo et produkt af krigen.

Under krigen - vel særlig i de sidste krigsår - blev der overalt i Danmark bygget bunkers som i en krigssituation skulle tjene som tilflugtsrum for de civile borgere. De fleste af disse bunkers var kuppelformede, nogle også tunnelformede, alle udført i beton og halvvejs nedgravede i terrænet og dækket med jord.

I Kolding var bunkerne godt fordelt over den ganske by, placeret i gader, på pladser, i rabatter og på tomme byggegrunde.

Efter krigen kom mange af dem hurtigt til at være i vejen for et nyt gadeprojekt, byggeprojekt eller lign. De måtte så med myndighedernes accept fjernes.

I dag har vi endnu fra den tid 25 bunkeranlæg rundt om i byen. Det er svært at få øje på dem. De er alle næsten skjulte af træer og buske. De er i øjeblikket tomme, men holdt i god stand og kan i en krigssituation hurtigt gøres klar med bænke og toiletter m.m..

Forhåbentligt bliver der aldrig brug for dem.

I 1946 blev de første bunkers til nedbrydning udbudt i licitation. Intet var for stort eller for småt for mig, så jeg var hurtigt klar med et tilbud.

Mit tilbud for nedbrydning af 1 stk. bunker var ca. 1.200 kr. Der var vist ikke andre tilbud end mit. Tilbudet har omfattet en fuldstændig fjernelse af bunkeren og planering af grunden.

1.200 kr. lyder billigt, men det var faktisk den rigtige pris. Prisen skal sammenlignes med, at timelønnen til en arbejdsmand på den tid incl.

Før nedbrydning af bunker i Sydbanegade

alle tillæg har været ca. 1,50 kr. Da jeg kunne bruge brokkerne som bundsten i et vejanlæg, som jeg havde i entreprise på samme tid, husker jeg, at fortjenesten var ganske tilfredsstillende.

Alt arbejde på den tid foregik endnu med håndkraft. Gravemaskiner, bulldozere osv. var kun lige begyndt at dukke frem. Først skulle bunkeren graves fri. Det var der ingen kunst i. Bare i gang med skovlene. Så stod den nøgne bunker der. Dens kuppelform betød, at den var stærk som en æggeskal. Det gjaldt om at angribe den på det svageste punkt.

Det svageste punkt var på toppen af bunkeren. Her var der et lille tårn, en luftsluse. I hjørnet her - mellem den vandrette og lodrette flade - forsøgte jeg at sprænge et hul med en ladning trotyl, men det fik vi ikke noget ud af, kun at en del ruder gik i stykker i de nærmeste huse.

Hurtigt fandt vi ud af at montere en udliggerbom på vor rambuks fod således, at vi kunne hejse rambukkens ramslag op og lade det falde ned på bunkerens overflade som en kæmpehammer. Det var det rigtige våben, den og nogle forhamre, store springmejsler og kraftige dunkrafte, og nogle stærke og ivrige mænd. Bunkeren var nu hurtigt brudt ned, og brokkerne knust i passende størrelser.

Midt på bunkeren var der en armeringsring af et kraftigt stykke rundjern. Da vi først havde fået dette slået løs, kunne vi med dunkraftene indvendigt fra presse siderne ud, ligesom når man skræller skallen af en appelsin.

Jeg tror, mine folk nød arbejdet. Der ligger nok et eller andet gemt i mennesker, at de somme tider finder fornøjelse i at smadre noget. Små drenge baldrer ruder. Nu baldrede vi en bunker. Mange mennesker stod og betragtede

Mine folk i gang med »afskrælningen« af bunkerens sider

begivenheden med interesse, og jeg selv syntes da også, det var helt sjovt.

Jeg mener, at jeg som entreprenør har fjernet ca. 10 bunkersanlæg. Lidt efter forholdene har jeg varieret mine tilbud, og jeg mener, at det billigste tilbud, jeg har afgivet på fjernelse af en enkelt bunker, har været 800 kr.

Selv om jeg ikke havde nogen konkurrence, var det ikke altid, jeg fik entreprisen overdraget. Nogle gange ville ejeren af grunden, hvor bunkeren lå, selv foretage nedbrydningen, og det blev så til den pris, jeg havde afgivet.

I sådanne tilfælde blev bunkeren sjældent fjernet fuldstændigt - ofte kun det, der stak for højt op over terrænet.

Trotyl

Den første tid efter krigen var noget urolig. De engelske soldater var i landet. Der var tyske flygt-

ninge, rationering og "sortbørs" og mange andre ting, som gav en særlig stemning . Jeg vil ikke kalde det for en katastrofestemning men alligevel var der en slags kaos til stede i samfundet.

Jeg boede lige efter den 5. maj hos min mor og hendes mand på Brinken nr. 5. Der skete mange ting der. Da de engelske soldater rykkede ind i Kolding den 5. eller 6. maj, blev de overalt modtaget med jubel, og de blev inviteret til at komme i de private hjem. Hos min mor og hendes mand kom der næsten hver aften 3 englændere. De hørte til Montgomerys "Desert rats". De var glade for at komme i et privat hjem, og vi havde også megen fornøjelse af deres besøg. De var stationeret i Vejle. Almindeligvis kom de kørende i en gummihjuls-panservogn - ellers i en mindre militærbil.

Benzin havde de nok af, og hver gang de kom, havde de nogle kanistre á 20 l med til mig. Efterhånden havde jeg et ret stort lager af benzin stående i kælderen på Brinken.

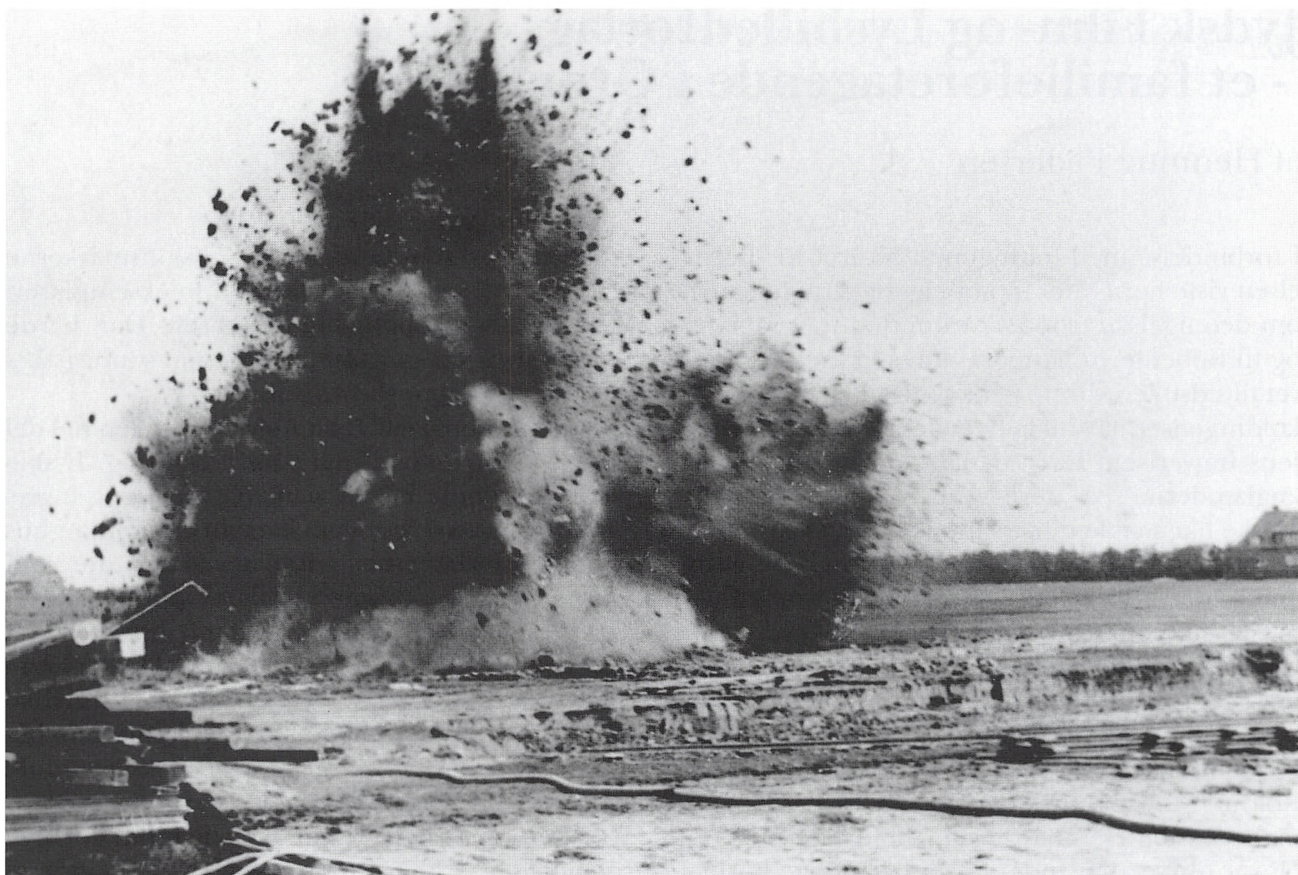
I august fik vi besøg af min fætter, Flemming fra København. Han var genindkaldt til det danske militær og udstationeret i nærheden af Ringkøbing. Han var kornet eller korporal og førte på det tidspunkt tilsyn med tyske soldater, der var sat til at rydde minefelter, indsamle ammunition, rydde pigtrådsspæringer osv. Han spurgte mig: »Har du ikke somme tider brug for noget sprængstof til rydning af træer, sten eller lign.?« Det svarede jeg bekræftende på. »Ja, men så kommer jeg med noget til dig«, sagde han. Kort tid efter rullede der en dansk militærlastbil op foran Brinken. I førerhuset sad Flemming, og på ladet på en hel masse trækasser sad 2 tyske soldater.

Midt i hver rum i Bunkeren var anbragt en afmålt ladning Trotyl. Efter at alle huller var tætnede, blev bunkeren fyldt med vand

»Så har jeg noget sprængstof til dig. Hvor vil du have det hen?« »Vi må have det ned i kælderen«, sagde jeg. Og så gik soldaterne i gang med at bære trækasserne ned i kælderen. Jeg var lidt beklemmt ved situationen. Ca. 10 kasser med 50 - 100 kg trotyl i hver, 1 kasse med måske 1 km detonerende fængtråd og en mængde små æsker med fænghætter til både fængtråd og elektricitet samt en stor håndfuld "tændblyanter" i forskellige farver. Det så farligt ud, men trotyl kan man godt smide ind i et flammende bål. Der sker ikke andet, end at det brænder. Kun hvis det antændes med en fænghætte, kan det eksplodere. Fænghætterne opbevarede jeg på min fars adresse på Skovhøj, så var det ufarligt.

Jeg husker dagen med denne fantastiske leverance tydeligt, det var få dage efter, at atombomben var faldet over Hiroshima. Flemming og jeg talte om det. De to tyske soldater forstod ingen-

Efter at bunkeren var fyldt med vand, blev trotylen aktiveret. Da eksplosionen skete i vand fordelte trykket sig til hver cm² i bunkeren. Sønderdelingen af bunkerens kraftigt armerede sider og dæk var total. Det hele kunne nu trækkes til side med et kraftigt spil på traktoren.

ting. Jeg husker tyskerne som meget underdannede nærmest slaveagtige.

Mellem 500 og 1000 kg trotyl havde jeg, det var egentlig ikke noget problem for mig. Det ville det helt bestemt have været, hvis det var sket i dag.

Trotylen kom til at gøre god nytte et par år

senere. Da blev den brugt i en entreprise, vi havde med nedbrydning af ca. 40 stk. tyske bunkers i Måde ved Esbjerg.

Tændblyanterne kunne vi ikke bruge til noget, så dem dumpede jeg i 1950 i mudderet fra Saffstationen. De ligger godt begravede under bygningen ved Lystbådehavn Syd.